

AMIR LJUBOVIĆ (Sarajevo)

JEDAN AUTOGRAF HASANA KAFIJE PRUŠČAKA

U periodu kada Osmansko Carstvo dostiže svoj najviši kulturni uspon, XVI i početak XVII vijeka, kada znatan broj intelektualaca čine domaći islamizirani ljudi, na području Bosne i Hercegovine, pa i šire, dominira ličnost osebnog enciklopediste Hasana Kafije Pruščaka (puno ime Hasan Kāfī b. Turḥān b. Dāwūd b. Ya'qūb az-Zībī al-Aqḥiṣārī al-Bosnawī, rođen 1544, umro 1615. ili 1616. godine). Njegov život, njegov stvaralački duh i samo njegovo djelo — koje baštiniimo na oko hiljadu stranica, u kojem se uočava izuzetna oštroumnost, originalnost te izvanredan metodološki pristup i svestrana obaviještenost — pobuđivali su interes mnogih domaćih i stranih orijentalista. Tako je bilo još od vremena njegovih savremenika Ataija (umro 1643)¹ i Hadži Kalfe (umro 1657),² preko Garcin de Tassyja, Thallóczyja i Karáczona, koji su njegovo djelo *Temelji mudrosti o uređenju svijeta* preveli na francuski, mađarski i njemački jezik,³ Babingera,⁴ pa do današnjih dana.⁵ Posljednji

¹ Naw'ī-Zāde 'Aṭā'ī, *Ḥadā'iq al-ḥaqā'iq fī takmila aš-šaqa'iq*. Istanbul 1268 (1851/52), str. 584.

² Ḥaḡḡī Ḥalīfa (Kātib Čelebī), *Kašf az-zunūn*. Maarif matbaası (Istanbul), sv. I 1941, sv. II 1943. O Hasanu K. Pruščaku se govori na više mjesta.

³ Garcin de Tassy, *Principes de Sagesse, touchant l'art de gouverner*, *Uṣūl al-ḥikam fī nizām al-'ālam, par Rizwan-ben abd'oul-mannan-Ac-Hissari*. Journal Asiatique IV (1824), str. 213—226 i 283—290.

Imre v. Karacson, *Az Egri Török emlékérat a komrányzás módjáról. Eger vára elfoglalása alkalmával az 1596. évben írta Molla Haszán elkjáfi*. Budapest 1909.

Thallóczy—Karáczon, *Eine Staatschrift des bosnischen Mohammedaners Molla Hassan Elkjáfi, »über die Art und Weise des Regierens«*. Archiv für slawische Philologie XXXII, 1911, str. 139—158.

⁴ Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*. Leipzig 1927, str. 144—145.

⁵ Bibliografija radova o Hasanu Kafiji Pruščaku je zaista bogata. Iscrpan pregled, u bilješkama i referencama, dao je dr Hazim Šabanović u radu »Hasan Kafi Pruščak«, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XIV—XV, 1964—1965, Sarajevo 1969, str. 5—31, kao i u knjizi *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, »Svjetlost«, Sarajevo 1973, str. 153—192.

rad dra Hazima Šabanovića o Hasanu Kafiji Pruščaku predstavlja sintetičku studiju za koju su korišteni svi raspoloživi izvori i literatura, te rezultati vlastitog istraživačkog rada. Na osnovu te studije može se dobiti dobar uvid u život, naučno-književni i kulturno-prosvjetni rad Hasana Kafije Pruščaka.

Međutim, i pored takvog interesovanja za ovog vrijednog mislioca i književnika, nedostaju mnogi podaci o njegovom životu, radu i djelima. Za sada se zna da je Pruščak napisao sedamnaest djela. Od toga, tri djela još uvijek nisu pronađena, a ostalih četrnaest se sačuvalo u jednom ili više primjeraka. Znatan broj djela čuva se u rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta u Sarajevu.

Ovom prilikom želimo prikazati kodeks koji je zaveden u inventarskoj knjizi Orijentalnog instituta pod rednim brojem 4579 (stari broj 23/59), a u kojem se nalaze dva Pruščakova djela pisana na arapskom jeziku. Ovo prije svega zbog toga što smo ustanovili da je prvo djelo u ovom kodeksu *Nūr al-yaqīn fī uṣūl ad-dīn* za sada jedini pronađeni autograf Hasana Kafije Pruščaka uopšte, pa je višestruko značajan. Tome doprinose i bilješke koje se nalaze u njemu.

Nūr al-yaqīn fī uṣūl ad-dīn (Svjetlo istinske spoznaje o temeljima vjere) predstavlja komentar dogmatičkom djelu *Risāla fī uṣūl ad-dīn* ili 'Aqā'id od Taḥāwīja.⁶ Što se tiče sadržaja ovog djela, može se reći da ono spada u red rasprava koje, ne toliko zbog širenja samog islama koliko zbog njegovih političkih i socijalnih implikacija i prisutne heterodoksije, nastavljaju tradiciju preciziranja vjerovanja, rasprava koje utvrđuju glavne dogme i, s druge strane, nastoje izopćiti one koji te dogme potpuno ne prihvaćaju. Komentarišući i pišući takvu raspravu, Pruščak spaja različite teološke probleme u grupe pitanja i na taj način stvara djelo koje ima svoju unutrašnju logiku, raspored i, na kraju, svoj cilj. Za sada nećemo ulaziti detaljnije u pregled ovog djela i navoditi sve probleme o kojima se u njemu govori, jer bi to izašlo iz okvira ovog rada, nego ćemo samo naznačiti grupe pitanja. Naravno, ne radi se o strogoj podjeli, jer se problemi često prepliću i, shodno potrebi, ponavljaju, ali su uočljive sljedeće teme: *tawḥīd*, *predestinacija ljudskih djela*, *profetologija*, *Qur'ān*, *opšta pitanja vjere*, *eshatologija*, *ḫilāfet* (prioritetni poredak: Abū Bakr, 'Umar, 'Uṣmān i 'Alī), *refutacija* (*mu'tazilita*, *qadarija* i dr.), *odbacivanje novotarija* (*bid'a*) i *razno*. Iz predgovora, a i iz samog djela, odnosno iz odgovora na pojedine probleme, može se lako uočiti da se Hasan Pruščak, unutar široke lepeze filozofije »kalāma«, u svom komentaru u potpunosti oslanja na hanefijsku školu.⁷

⁶ Taḥāwī, Abū Ġa'far A. b. M. b. Salam al-Ḥaḡrī at-Taḥāwī (843—933) vidjeti: Carl Brockelmann, *Geschichte der arabischen Literatur*. Sv. I, Leiden 1943, str. 173—174.

⁷ O strukturi rasprava u *kalāma* vidjeti u Louis Gardet, *L'Islam — Religion et Communauté*. Desclée De Brouwer, Paris 1967, str. 199—212 i L. Gardet et M.-M. Anawati,

Drugo Pruščakovo djelo u ovom kodeksu *Ḥadīqat aš-šalāt* (Perivoj molitve) predstavlja komentar na *Muḥtaṣar aš-šalāt* ili *Šurūṭ aš-šalāt* Ibn Kemāl-paše⁸ iz oblasti islamskog obredoslovlja, i to onog dijela koji obrađuje probleme molitve i njenu tehničko-obrednu stranu. Tu je došla do punog izražaja Pruščakova izuzetna metodičnost i sistematičnost. Oslanjao se na osam poznatih djela iz ove oblasti, koja navodi u predgovoru, a u samom tekstu posebnim oznakama koje je najavio u uvodu označava djelo kojim se koristio.

Opis kodeksa

Kodeks br. 4579 uvezan je u kartonske korice sa kožnim hrbatom i obrubom. Ima 95 listova formata 12×20 cm koji nisu numerisani, ali je na kraju svakog lista ispisan kustoda. Nekoliko listova iz kodeksa nedostaje, ali su oba djela sačuvana u cjelosti. Otkupljen je od Muhameda Škaljića iz Visokog 23. XII 1958. godine.

Ad. 1. Autograf *Nūr al-yaqīn fī uṣūl ad-dīn* [fol. 2b—52b] pisan je na bijelom papiru, crnom tintom, dok je tekst osnovnog djela koje se komentariše nadvučen crvenom tintom. Papir je mletačkog porijekla i na njemu je uočljiv vodeni znak koji predstavlja sidro u krugu s trolistom na vrhu. Osim toga, postoji kontramarka BG s trolistom iznad slova.⁹

Introduction à la théologie musulmane — Essai de théologie comparée. Paris 1970, str. 136—171, ili isto u prevodu na srpskohrvatski u: Nerkez Smailagić, *Klasična kultura islama*, knjiga I, Zagreb 1973, str. 181—215.

⁸ Ibn Kemāl-pāšā, puno ime Šams ad-dīn Aḥmad b. Sulaymān b. Kamāl pāšā (1498—1533). O njegovim djelima vidjeti Carl Brockelmann, op. cit. Sv. II (Leiden, 1949), str. 597—602 i Supp. II, str. 668.

Interesantno je napomenuti da neki orijentalisti smatraju da je ovo Pruščakovo djelo komentar na al-Fanārijevo djelo *Muqaddima aš-šalāt* (Šams ad-dīn Muḥammad b. Ḥamza al-Fanāri, umro 1431). Na osnovu poređenja komentara i osnovnog djela dr Hazim Šabanović u svojim radovima (citirana djela) to poriče. U ovom rukopisnom primjerku koji je pred nama, a koji dr H. Šabanović nije evidentirao, nalazi se marginalna bilješka [fol. 54b] koja se odnosi na to pitanje i koja, na način svojstven orijental-

nom misliocu, težište baca na značaj samog djela. U njoj Pruščak kaže da je naveo ime Ibn Kemāl-pāše kao autora na osnovu onoga što je čuo od nekih svojih profesora, a da se, takođe, može čuti da je djelo napisao al-Fanāri. No, bilo kako bilo, nastavlja dalje Pruščak, djelo je onakvo kako smo ga komentirali. Vidjeti i rad Muhameda Zdralovića *Djela Hasana Kafija u Orijentalnoj zbirci JAZU. »Život«* (Sarajevo), septembar 1977. God. XXVI. Knj. LII, br. 9, str. 289—303.

⁹ Identičan vodeni znak i kontramarka nalazi se na više rukopisa u Orijentalnom institutu u Sarajevu nastalih od početka XVII vijeka pa dalje. Osim toga, isti vodeni znak nalazi se i u rukopisnom Oktoihu iz Ravanice u Muzeju srpske crkve u Beogradu pisanom 1613. godine. Vodeni znak donosi Vladimir Mošin pod brojem 2084 u *Anchor Watermarks, Monumenta Chartae Papyraceae historiam illustrantia* XIII, Amsterdam 1973. Vodeni znak nam je pomogao razriješiti drug Seid Traljić, naučni radnik iz Zadra.

Pismo je nestalik (*nash̄ ta'liq*) čitak i ujednačen. Na svakoj stranici ispisano je po devetnaest redova teksta, formata 6,5 × 15 cm.

Na većini stranica postoje marginalne bilješke, vrlo rijetko interlinearne.

Početak: [fol. 2b]

الحمد لله الذى وجب وجوده وتقدس تاليفه وعم جوده وتزهت صفاته . . .
وبعد فيقول العبد الفقير الى البر البارئ كافي الاحصارى . . .

Kraj: [fol. 52b]

. . . وبالك التوفيق والهداية فى البداية والنهاية
والحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد واله وصحبه اجمعين

Naslov osnovnog djela i ime autora, kao i naslov komentara i ime komentatora nalaze se na fol. 2a dva puta ispisani, crvenom i crnom tintom. U samom tekstu naslov i ime autora osnovnog djela (Tahawija) nalaze se na fol. 3a, a naslov komentara u marginalnoj bilješci na fol. 3b:

. . . وسميته نور اليقين فى اصول الدين

Djelo je završeno, kako sam autor kaže u predgovoru [fol. 4a], pod tvrđavom Ostrogon dva dana prije njenog osvojenja, odnosno, 18. džumada I 1014 (1. oktobra 1605). Posvećeno je velikom veziru Mehmed-paši¹⁰ (Al-wazir al-gāzī Muḥammad pāšā) [fol. 4a].

Na kraju djela nalazi se bilješka pisana drugom rukom fol. 52b:

شرح مرقوم كافي حسن افنديك خطيبه در رحمة الله عليه

»Pisano rukom spomenutog komentatora Hasana Kafi-efendije, bog mu se smilovao.«

Ad 2. Pruščakovo djelo *Ḥadīqat aš-šalāt* [fol. 54b—95b] pisano je na bijelom papiru, crnom tintom, s tim što su naslovi poglavlja pisani crvenom tintom. Tekst osnovnog djela koji se komentariše nadvučen je takođe crvenom tintom. Vodeni znak isti je kao i u prvom djelu.

Pismo je korektan *nash̄*. Tekst je uokviren, formata 8 × 15,5 cm, na svakoj stranici ispisano je po 17 redova.

Na marginama pojedinih stranica nalaze se bilješke i, ne uvijek, naslovi poglavlja ispisani crvenom tintom.

¹⁰ Ovo se odnosi na Lala-Mehmed-pašu, velikog vezira iz Bosne (5. VII 1604—21. VI 1606), porijeklom Sokolovića. Vidjeti: Safvet-beg Bašagić-Redžepašić, *Kratka uputa u*

prošlost Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1900, str. 55—57 i İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkanı*, İstanbul 1971, str. 28.

Početak [fol. 54b]:

الحمد لله الذى محص قلوبنا بالايامن والاعتقادات...
 ويعد فان افقر عباد الله الغنى البارى العبد المذنب كفى الاحصارى...

Kraj [fol. 95a i 95b]:

والشكر لله على ما وفقنى للاتمام وساقنى بلطفه الى طريق الاختتام...
 والصلوة على رسوله محمد المؤيد بالمعجزات وعلى اله واصحابه
 الذين امنوا وعملوا الصالحات

Naslov i ime autora osnovnog djela navedeni su na fol. 54b, a naslov komentara na fol. 55a:

وسميته بحديقة الصلوة

Djelo je završeno, kako u samom rukopisu piše [fol. 95a i b], posljednjeg dana safara 998 (7. januara 1590).

فى اخر ثلث الثالث فى الثلث الثانى من الربيع الاول من سنة ثمانى
 وتسعين وتسعمائة من الهجرة

Djelo je prepisao izvjesni Husejn u Gornjem Vakufu još za života Hasana Kafija Pruščaka 1021 (1612) godine [fol. 95b]:

كتبه حسين الفقير المعلم فى قصبة وقف بالا من قصبات اسقوبية فى
 سنة احدى (و) عشرون (!) والف

Na prvom listu [fol. 1a] ovog kodeksa pronašli smo dvije veoma interesantne bilješke pisane rukom Hasana Kafije Pruščaka. Zna se da je Hasan Kafija, kao ugledna ličnost u štabu Mehmed-paše, učestvovao u pohodu protiv Ugarske 1605. godine.¹¹ Ove dvije bilješke odnose se na same borbe koje su vođene prilikom osvojenja Ostrogona. Nažalost, nismo u mogućnosti dati u cijelosti obje bilješke jer su oštećene prilikom uvezivanja, a tekst je izbljedio i vrlo teško čitljiv. No, i pored toga, pokušaćemo iz prve bilješke dati osnovne podatke, a drugu, nešto opširniju, prezentirati u cjelini.

U prvoj bilješci Kafija govori o početku opsade Ostrogona 23. rebi'ā II 1014 (7. IX 1605) godine i operacijama koje su bile poduzete. Na kraju bilješke pomenuto je i osvojenje Višegrada na Dunavu, kojeg je, po riječima Hasana Kafija, »sedamnaesti dan pomenutog mjeseca (1. septembra 1605) topovima osvojio Husrev-paša«.¹²

¹¹ Hazim Šabanović, *Književnost...*, str. 175.

¹² Hadım Husrev-paša je bio u to vrijeme bosanski namjesnik. Vi-

djeti: Safvet-beg Bašagić-Redžepa-šić, op. cit., str. 56; İsmail Hami Danişmend, *Izahl Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1972, sv. III, str. 239.

Druga bilješka glasi:

ماه جمادى الاولى مبارکه نك بشنجى كونى كه يوم الاثنين در بعنايه
الله تعالى وبازنه اوسترغون دن دلينه واطرفنده اولان بلانقه لره
يوروش اولوب فتح ميسر اولوب بيك يوز يتمش كله واوچيوز
مقدارى درى الندى . الحمد لله حمدا كثيرا .

بوندن صكره اون برنجى كون كه ماه مزبورك اون التنجى كونى اولوركه
... بعنايه الله تعالى تكرر عظيم يوريش اولوب باش قلعه دن غيرى واروشلر
فتح اولنوب اكثرى كفارلر اسير اولنوب واسبابى بنما اولنوب بش يوز
سكسان باش كسلوب ميدانه كلدى . الحمد لله حمدا كثيرا كثيرا .

بوندن صكره ماه مزبورك يكرمنجى كونى كه يوم الاثنين در
تكرر قلعه يه عظيم يوريش اولدى ايچرودن فرياد ايدوب امان
دلديلر وقلعه بي تسليم اتديلر فتح ميسر اولدى . الحمد لله تعالى
حمدا كثيرا كثيرا .

Prevod:

»Petog džumada I 1014 (18. septembra 1605), u ponedjeljak, mišoću uzvišenog boga i sa njegovim odobrenjem, od Ostrogona je izvršen juriš na Delen¹³ i okolne palanke i one su osvojene. Bilo je hiljadu sto i sedamdeset mrtvih, a oko tri stotine živih je zarobljeno.

Jedanaest dana nakon toga, a to je bio šesnaesti dan pomenu-tog mjeseca (29. septembar), mišoću uzvišenog boga [od Ostrogona]¹⁴ ponovo je izvršen snažan juriš: osvojene su njegove varoši, osim glavne tvrđave, većina nevjernika je zarobljena, a njihova dobra zaplijenjena. Pokazalo se da je odsječeno pet stotina i osamdeset glava.

¹³ U tekstu jasno piše دلينه . Mada sama grafija ne omogućava takvo čitanje, pretpostavljamo da se radi o toponimu Tepe-delen (Saint Thomas), utvrdi u neposrednoj blizini Ostrogona. Vidjeti: Ć. H. Danišmend, *Izahl Osmanlı...*, sv. III, str. 240.

¹⁴ Ovo mjesto u tekstu nije čitljivo jer se nalazi na rubu lista koji je prilikom uvezivanja obrezan. Na osnovu onoga što se da naslutiti i na osnovu smisla, pretpostavljamo da bi trebalo da stoji اوسترغون دن .

Nakon toga, dvadesetog dana pomenutog mjeseca (3. oktobar), u ponedjeljak, ponovo je izvršen snažan juriš na [glavnu] tvrđavu. Iznutra su zapomagali, zatražili milost i tvrđavu predali. Osvojenje bi uspješno. Neka je velika hvala uzvišenom bogu!

Godine 1014 (1605).«

Ove dvije bilješke — pisane istom rukom i tekst djela *Nūr al-yaqīn fī uṣūl ad-dīn* — kao i druge [fol. 1a] u kojima je Hasan Kafija zapisao neka zaduženja, npr. šabki 50, saruka 180 i drugo, te pomenuta bilješka koja se nalazi na kraju djela [fol. 52b], govore da se zaista radi o Kafijinom autografu iz 1605. godine. U cilju utvrđivanja te činjenice uporedili smo rukopise istog djela iz Orientalnog instituta br. 4378 i iz Gazi Husrev-begove biblioteke br. 1514 i br. 2716 i ustanovili da su izvjesne Kafijine ispravke koje su ispisane na marginama autografa u pomenutim prepisima unesene u sam tekst.

Na kraju, pomenimo i to da pored navedenih bilježaka u ovom kodeksu, na koricama, fol. 1a, 2a, 53a i b i 54b i 95b, ima i mnoštvo drugih bilježaka. To su zapisi o bivšim vlasnicima, jedna bilješka o imenovanju rumelijskog kaziaskera (qāđī-i 'askar) iz 1046 (1636) godine, a najveći broj je pravnih rješenja (decizija), datih u obliku pitanja i odgovora, najčešće iz nasljednog prava.

Orientalni institut u Sarajevu, R 4579, fol. 1a.

كتاب مقبول معتبر في قديمنا
 في بيان ما في الحسم الهه الحسم
 يظهر في الذي وجده في يدته است داته . وعم جوده
 في بيان ما في الحسم الهه الحسم . حيث قد ولت على ابائه . واضح
 في بيان ما في الحسم الهه الحسم . في الحسم الهه الحسم الذي
 ظهرت في الحسم الهه الحسم . وعلى الله وجهي الذي يتعلم
 في بيان ما في الحسم الهه الحسم . في الحسم الهه الحسم
 الى البرهان . كافي الاطمئنان . في حقه انه جده . بلا حجة
 وبرهان . في رتب الظهور التي بينه وبينها . واصل النون
 اليقينيه واساسها . واعلمها موضوعا . واقومها اصولا
 وفردا علم اصول الدين الذي هو اول علوم الانبياء واسلمهم
 وافضل فزون العلماء المهديين . اذ هو باحث عن ذات الانبياء
 وصحة الرؤيه بمعانيير اليقين . في يحصل الهدية الى حقيقه اليقين
 في بيان ما في الحسم الهه الحسم . في الحسم الهه الحسم . كنه قد نظرت
 الشكوك او نام الشيطان . الى عقل فرقة بين الناس
 فضلوا . وتفرقت فرام الاراء من اصل الاحواء فقد تواعل الاحواء
 وفضلوا . كما قال الله في سورة . وانقسام افرقت اليهود الى
 احدى وسبعين فرقة كلهم في النار الا واحدة ثم فرقت
 النصارى الى ثنتين وسبعين فرقة كلهم في النار الا واحدة
 وستفرق امتي الى ثلث وسبعين فرقة كلهم في النار
 الا واحده .

الحمد لله الذي منح قلوبنا بالإيمان والاعتقادات
 وخص نفوسنا بالصلوة وسائر العبادات
 والصلوة على سوله محمد سيد السادة وعلى له واصحابه ارباب
 الخيرات واصحاب السعادات وبعد فان افرع عباد الله الغنى
 الباري العبد المذنب في التصاري ستر الله عيوبه وكشف
 كروبه وصر في الخير اسد وسوبه يقول ما تقره عند العلماء
 الاعلام وكبر المشايخ للاسلام ان الصلوة شر العبادات
 ورسها كما ان الايمان اصل الاعتقاد واساسها مهدها اساس
 اجزائها في المتون المختصرة وشيده واقواعد بنائها بالشروح
 المعبره فوجدت اخصر ما يتداوله ايدى المبتدئين واكثرها
 يتداوله بين المصلين مختصر الصلوة لشمل الملة والدين مكل
 علوم المتقدمين والمتأخرين شيخ الحافقين ومضى الثقيلين
 الشيخ الهادي استاد اسادي كمال باشا زاده فتح الله حرمها
 ونور خيرها وهو مختصر وجازة لفظه وسهولة حفظه
 يحوي كل لفظ منه على باب وينطبق على كل باب منه على كتابه في بيان
 عبارته كنوز حقايق المسائل وفي معاني اشارته مؤذنه قايق الفضائل

هذا هو
 وقد سموا
 ولا يتفكر
 الا في
 الاصل
 وكان

JEDAN AUTOGRAF HASANA KAFIJE PRUŠČAKA

R e z i m e

U ovom radu prikazan je kodeks koji se nalazi u Orijentalnom institutu u Sarajevu pod inventarskim brojem 4579 (stari broj 23/59), a u kojem se nalaze dva djela Hasana Kafije Pruščaka (puno ime Ḥasan Kāfī b. Ṭurḥān b. Dāwūd b. Ya'qūb az-Zībī al-Aqḥišārī al-Bosnawī, rođen 1544. godine, umro 1615. ili 1616. godine) pisana na arapskom jeziku. On spada među najistaknutije intelektualce bosanskohercegovačkih Muslimana za vrijeme osmanske vladavine, a njegovo djelo *Temelji mudrosti o uređenju svijeta* (Uṣūl al-ḥikam fi nizām al-'ālam) je prevedeno na francuski, mađarski, njemački, turski i srpskohrvatski jezik.

Na osnovu elemenata koje pruža ovaj kodeks, u ovom radu autor dokazuje da je prvo djelo u ovom kodeksu pod naslovom *Nūr al-yaqīn fi uṣūl ad-dīn* (fol. 2b—52b), završeno 18. ġumada I 1014. godine (1. oktobra 1605), za sada jedini pronađeni autograf Hasana Kafije Pruščaka.

Drugo djelo u ovom kodeksu je djelo *Ḥadīqa aṣ-ṣalāt* (fol. 54b—95b) kojeg je prepisao izvjesni Husein u Gornjem Vakufu 1021. godine (1612).

U ovom radu su, takođe, prezentirane i dvije bilješke Hasana Kafije Pruščaka (fol. 1a), jedna rezimirano, a druga u cjelosti u originalu i prevodu, a koje se odnose na borbe vođene prilikom osvojenja Višegrada (Visegrád) i Ostrogona (Esztergom) u Mađarskoj u kojima je i sam Hasan Kafiya učestvovao. Zbog svega toga ovaj kodeks je veoma značajan.

AN AUTOGRAPH BY HASAN KAFI PRUŠČAK

S u m m a r y

The codex No 4579 (in the old inventory 23/59) in the Oriental Institute in Sarajevo is presented. In this codex there are two works written by Hasan Kafi Pruščak (full name Hasan Kafi b. Turhan b. Dawud b. Yaqub az-Zibi al-Aqhisari al-Bosnawi, born 1544, dead 1615 or 1616) in Arabic. He was one of the most distinguished Muslim intellectuals in Bosnia and Hercegovina under the Ottomans. His book *The foundations of wisdom of the arrangement of the world* (Usul al-hikam fi nizam al-'alam) is translated into the French, Hungarian, German, Turkish and Serbo-Croatian.

The author concludes, on the basis of elements provided by this codex, that the first document in this codex with the title *Nūr al-yaqīn fi uṣūl ad-dīn* (pages 2b—52b), completed the 18th of ġu-

mada I 1014 (the 1st october 1605) is the only autograph written by Hasan Kafi Pruščak that is found till now.

The other writing in this codex is the work *Ḥadīqa aṣ-ṣalāt* (pages 54b—95b) copied in writing by a certain Husayn in Gornji Vakuf in 1021. (1612).

Two notes, written by Hasan Kafi Pruščak, are presented too, the one only summarized and the other complete (the original and the translation). They are related to the battles fought for the conquest of Višegrad (Visegrád) and Ostrogon (Esztergom) in Hungary in which Hasan Kafi took part himself. Because of all that, this codex is very important.